

XVIII. Yüzyıl Rusya'sında Antik Yunan ve Roma Edebiyatından Tarihi Eser Çevirisi

Translation of Historical Works from Ancient Greek and Roman Literature in 18th-Century Russia

Leyla ŞENER*

Öz

Rusya'da tarihin bir bilim olarak şekillendiği XVIII. yüzyılda tarihi eserlere karşı ilgi büyüktür. Söz konusu dönemde özellikle Antik tarih konulu birçok eser çevrilmiştir. Çalışmada XVIII. yüzyıl Rusya'sında Antik edebiyattan tarihi eser çevirisi konusu, Antik Yunan ve Antik Roma edebiyatından tarihi eser çevirisi başlıkları altında ele alınmıştır. XVIII. yüzyılda Antik Yunan edebiyatından çevrilen belli başlı tarih yazarları arasında Constantin Manasses, Xenophon, Diodoros, Pausanias, Polybius'un ve Plutarchus öne çıkmaktadır. Söz konusu dönemde Antik Roma edebiyatından çevrilen önemli tarih yazarları arasında Quintus Curtius Rufus, Titus Livius, Cornelius Nepos, Lucius Annaeus Florus, Valerius Maximus, Velleius Paterculus, Josephus Flavius ve Justinus dikkat çekmektedir. XVIII. yüzyıl Rusya'sında Antik Yunan ve Roma edebiyatından tarihi eserler çoğunlukla asıl dilden çevrilmiştir. Çevirmenleri arasında Rus kültür tarihinin önemli isimleri yer almaktadır. İyi eğitim almış, birkaç yabancı dile hâkim bu çevirmenler sayesinde XVIII. yüzyılda Rus okuru Antik Yunan ve Roma edebiyatının belli başlı tarihi eserleriyle tanışma fırsatı bulmuştur.

Anahtar Kelimeler: XVIII. Yüzyıl Rusya'sı, Tarih, Tarihi Eser, Çeviri, Çevirmen.

Abstract

In the 18th century, when history was shaped as science in Russia, there was a great interest in historical works from ancient literature. During this period, many works on ancient history were translated. We discussed the translation of historical works from Ancient Greek and Roman literature in 18th century Russia under the titles of historical works translation from Ancient Greek literature and historical works translation from Ancient Roman literature. Constantin Manasses, Xenophon, Diodorous, Pausanias, Polybius, and Plutarchus stand out among the significant historians translated from Ancient Greek literature in the 18th century. Quintus Curtius Rufus, Titus Livius, Cornelius Nepos, Lucius Annaeus Florus, Valerius Maximus, Velleius Paterculus, Josephus Flavius and Justinus draw attention among the significant historical writers translated from Ancient Roman literature in the said period. Historical works from ancient literature in 18th century Russia were mostly translated from the original language. Among its translators are important names in Russian cultural history. Thanks to these well-educated translators, fluent in several foreign languages, the Russian reader in the 18th century had the opportunity to meet the significant historical works of Ancient Greek and Roman literature.

Makale Geliş Tarihi: 16.05.2023. Makale Kabul Tarihi: 03.12.2023.

Araştırma Makalesi / Künye: ŞENER, Leyla. "XVIII. Yüzyıl Rusya'sında Antik Yunan ve Roma Edebiyatından Tarihi Eser Çevirisi". Gazi Akademik Bakış Dergisi (GABD), 17/34, (Haziran 2024): s.349-362. DOI: 10.19060/gav.1498984

* Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eskişehir, E-mail: lsener@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1036-9931.

Akademik
Bakış
349
Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

Key Words: 18th Century Russia, History, Historical Works, Translation, Translator.

Giriş

XVIII. yüzyılın başında Rusya’da yaşanan değişiklikler kamu ve devlet yaşamının birçok farklı alanını etkilemiştir. Yeniden yapılanma olarak nitelendirilebilen bu değişimin başlıca amacı, geçmişte Rusya ile Avrupa arasında ortaya çıkan kültürel gelişim uçurumunu kapatmaktır. Bunun için eğitilmiş insanlara ihtiyaç vardır. I. Petro Dönemi’nden itibaren Rusya’da eğitime, bilimin gelişimine önem verilmesinin başlıca sebeplerinden biri budur; Tarihe karşı gösterilen ilgi de bu yüzdendir. Tarihin bir bilim olarak şekillenmesi de XVIII. yüzyılın ilk yıllarında gerçekleşmiştir. XVIII. yüzyıl Rusya’sında tarihe karşı bu ilginin nedeni olarak onun örnek alınması gereken davranış modelleri sunması olduğu söylenebilir. Avrupa için uzun zamandır bu tür örneklerin kaynağı Antik kültür olduğundan, söz konusu dönemde bir Avrupa devleti olmayı amaçlayan Rusya’da, Antik Yunan ve Roma edebiyatından tarih konulu belli başlı eserler kazandırılmıştır¹.

Antik Yunan Edebiyatından Tarihi Eser Çevirisi

Constantin Manasses

XII. yüzyılda yaşamış olan Yunanlı yazar Manasses’in “Vakayiname”si şiir biçiminde kaleme alınmıştır. Özellikle Bizans ve Roma tarihine vurgu yapan Constantin Manasses’in “Vakayiname”si Rusya’da XVI. yüzyılda yaygınlaşmış ve dörtte üçü “Rus Vakayinamesi” metnine dâhil edilmiştir².

1725 yılında Antioh Dmitiriyeviç Kantemir (1709-1744) eseri Latince-den nesir olarak çevirmiştir. Antik Yunanca, Latince, Fransızca ve İtalyanca bilen ünlü Rus şair A. D. Kantemir aynı zamanda XVIII. Yüzyılın önde gelen çevirmenlerindedir. «Господина философа Константина Манассиса Синопсис историческая» başlıklı bu çeviri onun yaptığı ilk çeviri olarak öne çıkmaktadır. Eser yayımlanmamıştır. Günümüzde elyazması olarak St. Petersburg’da bulunan Rusya Milli Kütüphanesi’nde (Российская национальная библиотека) muhafaza edilmektedir³.

Xenophon

Socrates’in öğrencilerinden Yunanlı tarihçi Xenophon’un (M. Ö. 430-355) eserleri Rusçaya XVIII. yüzyılın ikinci yarısında çevrilmeye başlanmıştır. Yazarın Rusçaya çevrilen ilk eseri “Cyropaedia”dır.

Xenophon’un IV. yüzyılda yazdığı “Cyropaedia” (Rusça: «Киропедия») eseri Pers hükümdarı II. Cyrus’un eğitimini konu alır ve ideal bir hükümdarın nasıl yetiştirilmesi gerektiğini anlatır. Eser Rusya’da ilk olarak 1759 yılında

1 Алексей Иванович Соболевский, *Переводная литература Московской Руси XIV–XVII веков. Библиографические материалы*. СПб.: тип. Имп. Акад. Наук, 1903, с. 102–103.

2 Leyla Şener, *Eski Rusya’da Çeviri Faaliyetleri*, Grafiker Yayınları, Ankara 2015, s. 69.

3 Николаев, *История русской переводной художественной литературы*, РАН. Ин-т рус. лит. (Пушкин. Дом); СПб. 1995, с. 83.

St. Petersburg'da yayımlanmıştır. “Filozof ve Komutan Xenophon’un Yazdığı, İmparatoriçe’nin Bilimler Akademisi Bünyesinde Latince’den Rusçaya Çevrilen Pers Monarşisi kurucusu Büyük Cyrus’un Şanlı Hikâyesi” şeklindeki başlığında eserin Rusçaya Latince’den çevrildiğini öğreniyoruz⁴. Çevirmenin ismi belirtilmemiştir. Eserin başlığında yer alan bilgilerden çevirmenin Bilimler Akademisi bünyesinde çalıştığını anlıyoruz. “Cyropaedia” söz konusu yıllarda büyük bir rakam sayılan 1325 nüsha olarak basılmıştır⁵.

1762 yılında Xenophon’un önemli eseri “Anabasis On Binler’in Dönüşü” Rusçaya “Повесть о Младшем Кире и о возвратном походе десяти тысяч греков, переведенная с французского Васильем Тепловым” başlığı altında çevrilip yayımlanmıştır. Eseri Joseph Albert Pagi’nin (1690) «Histoire de Cyrus le jeune, et de la retraite des dix mille...» kitabını kullanarak Fransızcadan V. Teplov çevirmiştir. İlgili incelemelerde Teplov’un çevirisinin asıl esere birçok ekleme, kısaltma ve açıklamalar içerdiği ifade edilmektedir⁶. Vasili Egoroviç Teplov (doğum yılı 1731/1732) Petersburg Üniversitesi bünyesinde yer alan lisede ve ardından üniversitede eğitim görmüştür. Yabancı dillere hakimiyetinden dolayı 1748-1754 yılları arasında Bilimler Akademisi çevirmenleriyle birlikte *St. Petersburg Haberleri* (Rusça: *Санкт-Петербургские ведомости*) gazetesinde yayımlanan yabancı dildeki yazıların editörlüğünü yapmıştır. Latince, Almanca, Fransızca’ya hâkim Teplov, Almanca ve Fransızcadan gramer ve felsefe üzerine kitaplar, ayrıca tiyatro eserleri de çevirmiştir.

Söz konusu dönemde Xenophon’un bir eseri daha Rusçaya çevrilmiştir. 1762 yılında G. Poletika, Xenophon’un “Sokrates’ten Anılar” başlıklı eserinin Antik Yunancadan yaptığı çeviri St. Petersburg’da yayımlanmıştır⁷.

Grigoriy Andreyeviç Poletika (1723-1725) Kiev-Mogilyan Akademisinde⁸ eğitim görmüştür. Almanca, Antik Yunanca, İbranice, Latince’ye hâkimdir. 1746 yılından itibaren Hariciye’de Almanca ve Latince çevirmeni, 1748 yılından itibaren ise Sinod’da Antik Yunanca çevirmeni olarak görev almıştır. Özellikle ahlaki ve stoacı eserler çevirisiyle ilgilenen Poletika’nın çevirdiği i simler arasında Epiktetus ve Aristoteles öne çıkmaktadır⁹.

- 4 Ксенофонта философа и полководца славнаго История о старшем Кире, основателе Персидской монархии, с латинскаго на российской язык переведена при Имп. Академии наук. Спб., [тип. Акад. наук], 1759, Сводный каталог, Т. 2, с. 98.
- 5 Daha fazla bilgi için bkz.: Leyla Şener, “Rusya’da Eğitim Romanı Çevirilerine Kısa Bir Bakış (Mihaıl Bahtin’in Eğitim Romanı Kuramı Işığında)”, *Doğu-Batı Dergisi*, Yıl: 22, Sayı: 88, Ankara 2019, s. 99-116.
- 6 Елена Сергеевна Кулябко, *Словарь русских писателей XVIII века*. Вып. 3, СПб. 2010, с. 227-229.
- 7 Ксенофонта О достопамятных делах и разговорах Сократовых четыре книги и оправдание Сократово пред судиями, переведенныя с греческаго языка надворным советником Григорием Полетикою. Спб., при Имп. Акад. наук, 1762, Сводный каталог, Т. 2, с. 99.
- 8 Academia Kiioviensis Mohileana, 1659-1817 yılları arasında Kiev’de faaliyetini sürdüren önemli bir yüksek öğretim kurumudur.
- 9 Андрей Борисович Шишкин, *Словарь русских писателей XVIII века*. Вып. 2, СПб. 1999, с. 457-459.

gazi

Sicilyalı Diodoros

M. Ö. I. Yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan Sicilyalı tarihçi Diodoros, Caesar ve Octavianus'un çağdaşıdır. En tanınmış eserinin başlığı "Tarih Kitaplığı"dır (Antik Yunanca: "Bibliotheca Historike"). Söz konusu eserin Rusçaya ilk tam çevirisi 1774-1775 yılları arasında yayımlanmıştır¹⁰. Çevirmeni İvan Alekseyeviç Alekseyev (1735-1779) Slav-Grek-Latin Akademisi¹¹ ve Moskova Üniversitesi'nde eğitim görmüş, Latince ve Antik Yunancadan çeviri yapmıştır¹².

Herodot

M. Ö. 480-425 Yılları arasında yaşamış olan Yunanlı tarihçi Herodot "Tarih" eseriyle bilinir. Eserin Rusçaya yapılan ilk çevirisi Andrey Andreyeviç Nartov'a (1737-1813) aittir¹³. Moskova Üniversitesinde eğitim gören A. A. Nartov Fransızca ve Almancaya hâkimdir. İyi bir bilim adamı ve yazar olarak öne çıkmakla birlikte birçok önemli eseri de Rusçaya kazandırmıştır. Nartov, Herodot'un "Tarih"ini aracı dil Almancadan çevirmiştir. İlgili incelemelerde çevirinin asıl esere sadık olduğu belirtilmektedir¹⁴.

Pausanias

II. yüzyılda yaşamış olan Yunanlı tarih yazarı Pausanias'ın "Yunanistan'ın Tasviri" (Antik Yunanca: "Periegesis tes Hellados") eserinin Rusçaya ilk çevirisi 1788-1789 yılları arasında St. Petersburg'da yayımlanmıştır¹⁵. Çevirmenleri İ. Sidorovski (1748-1795) ve M. Pahomov'dur (1745-1792). Rahip olan İvan İvanoviç Sidorovski (1748-1795) iyi derecede Antik Yunanca ve Latince bilmektedir, söz konusu dillerden kitaplar çevirmiştir. Yazar Matvey Sergeyeviç Pahomov (1745 ya da 1772 yılı doğumlu) Antik Yunanca ve Fransızcaya hâkimdir. İlgili incelemelerde asıl dilden yapılan söz konusu çevirinin esere pek de sadık olmadığı ifade edilmektedir. Ancak çevirmenlerin esere ilave ettiği (yaklaşık beş yüz) not ve yorum çevirmenlerin bakış açısını yansıtırsa da konuyla ilgilenen ya da konunun uzmanı okurların dikkatini çekecek türden olduğu ileri sürülmektedir¹⁶. Pausanias'un "Periegesis tes Hellados" çevirisi eserin Antik Yunanca'dan Rusçaya asıl dilden ilk çevirisi olması bakımından değer taşımaktadır.

- 10 Диодора Сицилийского историческая библиотека / пер. с греч. на русс. язык Ивана Алексея; изд. Акад. н. 6 частей. СПб., 1774-1775, Сводный каталог, Т. 1, с. 208.
- 11 Славяно-греко-латинская академия, 1687 yılında açılan Rusya'nın ilk yüksek eğitim kurumudur.
- 12 Ирина Юрьевна Фоменко, Словарь русских писателей XVIII века. Вып. 1, Л. 1988, с. 25-26.
- 13 Повествования Иродота Аликарнасского / Перевел Андрей Нартов. — СПб.: При Имп. Акад. наук, 1763-1764, Сводный каталог, Т. 1, с. 224.
- 14 Михаил Пантелеевич Лепехин, Словарь русских писателей XVIII века. Вып. 2. СПб. 1999, с. 321-325.
- 15 Станислав Павлович Выскубов, «Павсаниево описание Еллады», или судьба одного русского перевода, выполненного при Екатерине II, Изв. Саратов. ун-та 2017, с. 172.
- 16 Станислав Павлович Выскубов, «Павсаниево описание Еллады», или судьба одного русского перевода, выполненного при Екатерине II, Изв. Саратов. ун-та 2017, с. 193.

İlgili incelemelerde Rus yazarların Pausanius'un eserini iyi bildikleri ve sık sık atıfta buldukları belirtilmektedir. Örneğin ünlü tarihçi Nikolay Mihayloviç Karamzin (1766-1826) "Bir Rus Seyyahın Mektupları" (Письма русского путешественника) başlıklı çalışmasında Pausanius'un eserinden bahsetmektedir¹⁷.

Polybius

M. Ö. 203-120 yılları arasında yaşamış olan Yunanlı tarihçi Polybius'un en önemli eseri "Tarihler"dir. (Antik Yunanca: "Historiae") Kırk ciltten oluşan bu eserin günümüze kadar sadece ilk beş cildi muhafaza edilmiştir. Bunları Rusçaya ilk olarak 1756 yılında Bilimler Akademisi çevirmenlerinden Sergey Saviç Volçkov (1707-1773) çevirmiştir¹⁸. Volçkov eserin ilk iki kitabını Fransızca aracı dil kullanarak çevirmiştir. İyi derecede Almanca ve Fransızca bilen Volçkov yirmiden fazla eseri Rusçaya kazandırmıştır¹⁹.

Plutarchus

Yunanlı tarihçi, biyografi ve deneme yazarı Plutarchus M. S. 46 -120 yılları arasında yaşamıştır. En tanınmış tarihi eserleri "Paralel Yaşamlar" ve "Moralia"dır.

Plutarchus'un Rusçaya ilk çevirileri XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yayımlanmaya başlanmıştır. Bu dönemde Yunanlı tarihçiden beş çeviri yapılmıştır. İlki "Paralel Yaşamlar" eserinden, diğer üçü ise "Moralia" eserinden seçme bölümlerdir. Söz konusu dönemde yapılan son çeviri, Slav-Grek-Latin Akademisi öğrencilerinin hazırladığı, antik yazarların eserlerinden bölümler içeren bir derlemede yer almaktadır²⁰.

"Paralel Yaşamlar" eserinin Rusçaya ilk çevirisi 1765 yılında Sergey İvanoviç Glebov'a (1736-1786) aittir. S. İ. Glebov eserin ilk sekiz bölümünü Fransızca aracı dil kullanarak çevirmiştir²¹.

"Moralia" eserinin ilk çevirisi ise Stepan İvanoviç Pisarev'e (1708-1775) aittir. S. İ. Pisarev'in asıl dilden çevirdiği eser 1771 yılında St. Petersburg'da yayımlanmıştır. S. İ. Pisarev Slav -Grek-Latin Akademisi'nde eğitim gören Bilimler Akademisi çevirmenlerindedir. Antik Yunancadan dini nitelikteki birçok eseri Rusçaya kazandırmıştır. Pisarev, Moralia eserinin "Ço-

- 17 Станислав Павлович Выскубов, «Павсаниево описание Еллады», или судьба одного русского перевода, выполненного при Екатерине II, Изв. Саратов. ун-та 2017, с. 183.
- 18 Полибиевой Военной истории том первой— второй с французского на российской язык переведен Академии наук ассесором Сергеем Волчковым. Спб., при Имп. Акад. наук, 1756-1763. 1 т. доп. М.: Издание Государственной библиотеки СССР имени В.И. Ленина, 1962-1975, Сводный каталог, Т. 2, с. 441-442.
- 19 Николай Николаевич Казанский, Алексей Игоревич Любжин, *Энцикл. словарь РАН*, Санкт-Петербург 2008, с. 290.
- 20 Софья Александровна Харламова, De liberis educandis Плутарха в переводе С. И. Писарева: проблема источника. *Philologia Classica*, 15 (2), 2020, с. 322–330.
- 21 *Житие славных в древности мужей писанное Плутархом. С французского на российской язык перевел Сергей Глебов. СПб., Тип. Сухопут. кадет. корпуса, 1765*, Сводный каталог, Т. 2, с. 432.

gosi

Akademik
Bakış

353

Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

cukların Eğitimi Üzerine” (De liberis educandis) bölümünü çevirmiştir²². Pisarev, çevirisine Plutarhus hakkında bilgi veren bir de önsöz ilave etmiştir. Gene Pisarev çevirisiyle 1774 yılında “Moralia” eserinin “De curiositate” bölümü ve 1786 yılında «Слово о непроступающем любопытстве» bölümü yayımlanmıştır²³.

1789 yılında İvan Alekseev “Plutarhos’un Ahlaki ve Felsefi Eserleri” başlığı altında Plutarhos’dan seçme yazılar derleyip çevirmiştir. Çeviri St. Petersburg’da yayımlanmıştır²⁴.

Antik Roma Edebiyatından Tarihi Eser Çevirisi

Quintus Curtius Rufus

M. S. I. Yüzyıl’da yaşamış olan Romalı tarihçi Quintus Curtius Rufus’un Büyük İskender hakkında yazdığı “History of Alexander the Great of Macedon”²⁵ (“Historiarum Alexandri Magni Macedonis libri qui supersunt”) eseriyle bilinmektedir. Eser XVIII. yüzyıl Rusya’sında Latince ders kitabı olarak kullanıldığı için çok popülerdir. Örneğin, M. V. Lomonosov, “Hitabet” kitabında hitabet yöntemlerini açıklamak üzere birçok kez Quintus Curtius Rufus’un eserine atıfta bulunmaktadır²⁶.

Söz konusu eser XVIII. yüzyılda Rusçaya çevrilen ilk tarihi eserlerden biridir. Eserin Rusçaya ilk çevirileri 1709 yılına aittir. Biri basılmış, diğeri ise el yazması halinde günümüze kadar muhafaza edilmiştir. Basılmış olan çeviride çevirmen ismi belirtilmemiştir. Elyazması eserin çevirmeni ise Sefaret çevirmenlerinden İlya Fyodorov Kopyevski’dir (1651-1714)

Söz konusu dönemde Curtius Rufus’un “History of Alexander the Great of Macedon” eseri bir kez daha çevrilmiştir. Çevirmeni bilim adamı ve yazar Stepan Kraşennikov’dur (1713-1755)²⁷. Bir askerin oğlu Stepan Petroviç Kraşennikov (1711-1755) Slav-Grek-Latin Akademisi’nde eğitim görmüştür. 1732 yılında Kraşennikov, bölgenin coğrafyası, bitki yapısı, tarihi ve etnografyası hakkında bilgi toplamak amacıyla Kamçatka’ya yapılan keşif gezisine

- 22 Плутарха Херонейского О детоводстве, или воспитании детей наставление. Переведенное с еллиногреческого языка С[тепаном] П[исаревым]. СПб., Тип. Акад. наук, 1771, Сводный каталог, Т. 2, с. 432.
- 23 Слово правоучительное Плутарха философа о непростойном любопытстве во многоизведывании чужих дел и обращений. И витийственная мысль Ливания мудреца о утрюмом муже, и его жене говорунье. Переведено с еллиногреческого языка С. Писаревым. СПб., Тип. Акад. наук, 1774, Сводный каталог, Т. 2, с. 432.
- 24 Плутарха Херонейскаго Нравственных и философических сочинений часть I. Преложенная с греческаго языка Иваном Алексеевым. Спб., иждивением Имп. Акад. наук, 1789, Сводный каталог, Т. 2, с. 432.
- 25 538. Курций Руф Квинт. Книга... о делах содеянных Александра Великого, царя Македонского... Перев. с лат. яз. на российский... Грав. М., 1709, X. 8°. Подл. см. № 1038. Р. 474; ОГП, 23., Библиотека Петра I, с. 83.
- 26 Михаил Витальевич Корышев, Кристина Валерьевна Манерова, Преподавание истории и элоквенции в Марбургском университете, СПб. 2014, с. 28-29.
- 27 Квинта Курция История о Александре Великом царе македонском с дополнением Фрейнгсгема и с примечаниями. Переведена с латинскаго языка вторично, Степаном Крашенинниковым Академии наук профессором. Т. 1- 2. Спб., при Имп. Акад. наук, 1750., Сводный каталог, Т. 2, с. 108.

gosh

çıkmıştır. Bu geziye Petersburg Bilimler Akademisi'nin on bir öğrencisiyle birlikte katılmıştır. Kayda değer bilimsel çalışmalara imza atan Kraşennikov, Rusya'nın ilk doğa tarihi ve botanik profesörü unvanını taşıyan kişidir. 1745 yılında Bilimler Akademisi üyesi seçilmiştir. Bununla birlikte Akademi (St. Petersburg) Üniversitesi ve ona bağlı lisesinde rektör olarak görev yapmıştır. S. P. Kraşennikov'un Latince asıl dilden çevirdiği Curtius Rufus'un "History of Alexander the Great of Macedon" eseri 1750 yılında yayımlanmıştır. V. K. Tretyakovski, bu çevirinin 1709 yılı tarihli ilk çeviriden çok daha nitelikli olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir: "(...) okurlar iyi bir çevirmenin (ortaya koyduğu) çevirinin, bilgisiz (cahil) bir çevirmenin (ortaya koyduğu çeviriden) ne kadar farklı olduğunu büyük bir memnuniyetle fark edecektir."²⁸.

Kraşennikov'un kendisi de çevirisine yazdığı önsözde: "bir önceki Rusça çeviri o denli yetersiz ki hem üslup bakımından hem de yazarın düşüncelerini açıklarken utanç verici kusurlar işlenmiştir. Üslubu "gereksiz yere kullanılan (...) Slavca ve yabancı sözcüklerle" ağırlaştırılmış olduğunu belirterek yeniden yaptığı çevirinin gerekliliğinin altını çizmektedir"²⁹.

Titus Livius

Romalı tarihçi Titus Livius'un (yaklaşık M. Ö. 59 – M. S. 17) günümüze ulaşan tek eseri "Şehrin Kuruluşundan İtibaren" (Latince: Ab urbe condita; Rusça: «История Рима от основания Города») eseridir. Roma kentinin kuruluşundan başlayarak M. Ö. 9 yılına kadar olan tarihini anlatan eser 1716 yılında Çernigov okulu³⁰ öğretmenleri tarafından Rusçaya kazandırılmıştır. Mayıs 1722 yılında basılmak üzere gönderilen çeviri eser, Sinod'un görüşüne göre "hatalı ve özensiz" olduğundan, "düzeltmek için çok zaman ayırmak, üzerinde çok çalışmak" gerektiğinden yayımlanmamıştır³¹. Bu çeviri günümüzde elyazması olarak Moskova'daki Devlet Tarih Müzesi'nde (Государственный исторический музей) muhafaza edilmektedir.

Cornelius Nepos

M. Ö. 110-25 yılları arasında yaşamış Romalı tarihçi ve biyografi yazarıdır. On altı ciltlik "Ünlü Kişilerin Yaşamları" (Latince: "De viris illustribus"; Rusça: «О знаменитых людях») eseri ünlü komutan, tarihçi, şair, hatip vs. kişilerin biyografilerini içeren bir eserdir. Eseri Rusçaya 1705 yılında Rusya'da yaşayan Alman bilim adamı Johann Werner Paus (1670-1735) kazandırmıştır. Johann Werner Paus Rusya Bilimler Akademisi'nde çevirmen olarak görev yapmıştır.

J. W. Paus'un Nepos çevirisi günümüze elyazması olarak ulaşmıştır.

28 Татьяна Владимировна Мальцева, Словарь русских писателей XVIII века. Вып. 2, СПб., 1999, с. 144-145.

29 Данилевский, История русской переводной художественной литературы, 1995, с. 127.

30 Collegium Czernichoviensis XVIII. yüzyıl Rusya'sının en önemli eğitim kurumlarından biridir.

31 Николаев, История русской переводной художественной литературы, РАН. Ин-т рус. лит. (Пушкин. Дом); СПб. 1995, с. 83.

gost

Akademik
Bakış
355
Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

Elyazması çeviri eser St. Petersburg Rusya Bilimler Akademisi Kütüphanesi'nde (Библиотека Российской академии наук) muhafaza edilmektedir³².

1748 yılında “Ünlü Kişilerin Yaşamları” eseri bir kez daha Rusçaya çevrilmiştir. Eseri Latince asıl dilden Vasiliy Lebedev Rusçaya kazandırmıştır³³. Vasiliy İvanoviç Lebedev (1716-1771) bir askerin oğludur. Slav-Grek-Latin Akademisi, Petersburg Bilimler Akademisi'ne bağlı lisede ve ardından Akademiye bağlı Üniversitede eğitim görmüştür. 1740 yılından itibaren Bilimler Akademisi'nde çevirmen olarak görev yapmıştır. Kurum belgeleri, gramer, fizik konulu ders kitapları çeviren Lebedev'in Nepos çevirisi Bilimler Akademisi tarafından 12000 adet olarak basılmıştır³⁴.

Lucius Annaeus Florus

M. S. II. yüzyılda yaşamış olan Antik Romalı şair ve tarihçidir. Lucius Annaeus Florus'un “Kısa Roma Tarihi” (Latince: “L. Annaei Flori Epitome rerum romanarum”; Rusça: «О начатии и действованиях народу римскаго») eseri genel olarak Titus Livius, Sallustius ve Lucius Annaeus Seneca'nın eserlerinden derlenmiştir. Eser 1704 yılında “О начатии и действованиях народу римскаго”³⁵ başlığıyla aracı dil Lehçeden Rusçaya kazandırılmıştır³⁶. Elyazması olarak günümüze ulaşan çeviri St. Petersburg Devlet Halk Kütüphanesi'nde (Государственная Публичная Библиотека) muhafaza edilmektedir. Çevirmen ismi belirtilmemiştir³⁷.

Eser Rusçaya 1792 yılında bir kez daha çevrilmiştir. Moskova'da yayımlanan eseri asıl dil Latince'den Lev Prohorov Rusçaya kazandırmıştır³⁸.

Valerius Maximus

M. S. I. yüzyılda yaşamış olan Antik Romalı yazar Roma tarihinden derlediği “Factorum et dictorum memorabilium libri novem” başlıklı anekdotlar kitabıyla ünlüdür. Eser Petro Dönemi'nde “Валерия Максима приклады памяти достойные” başlığıyla aracı dil Lehçeden çevrilmiştir. Söz konusu

görs

- 32 Николаев, История русской переводной художественной литературы, РАН. Ин-т рус. лит. (Пушкин. Дом); СПб. 1995, с. 84.
- 33 Корнелия Непота Жития славных генералов в пользу юношества с латинского языка переведены Васильем Лебедевым Академии наук переводчиком. СПб., при Имп. Акад. наук, 1748, Сводный каталог, Т. 2, с. 68.
- 34 Юрий Давидович Левин, Словарь русских писателей XVIII века. Вып. 2, СПб. 1999, с. 190-191.
- 35 «Ливия Юлия Флора о начатии и действованиях народу римскаго известования книг четырех, от начатия великомощнаго сего народу даже до Августа кесаря: како начнется, како пребываше, изобретше вольность, и како вольность погубивше единому господину во область прииде. З латинскаго на польский переведена, на русской переведена во граде Москве году Божия 1704»
- 36 Сергей Николаев, Польско-русские литературные связи в эпоху Петра (к пересмотру концепции). *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Litteraria*, 32, 1992, с. 192.
- 37 Сергей Николаев, Польско-русские литературные связи в эпоху Петра (к пересмотру концепции). *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Litteraria*, 32, 1992, с. 194.
- 38 Луция Аннея Флора четыре книги Римской истории от времен царя Ромула до кесаря Августа. С латинского на российский язык перевел регистратор Лев Прохоров. М., тип. Исаака Н. Зедербана, 1792.

çeviri günümüzde elyazması olarak St. Petersburg Devlet Halk Kütüphanesi'nde muhafaza edilmektedir³⁹. Çevirmen ismi belirtilmemektedir⁴⁰.

Eser XVIII. yüzyılda Rusçaya bir kez daha çevrilmiştir. 1772 yılında 606 adet olarak basılan eser 'Çeviri Cemiyeti'nin⁴¹ yayınları arasındadır. Asıl dil Latince'den yapılan çeviri, Sicilyalı Diodoros'un eserini de Rusçaya kazandıran İvan Alekseyev'e aittir⁴².

Velleius Paterculus

M. S. I. yüzyılda yaşamış olan Romalı tarihçi Velleius Paterculus'un "Historiae Romanae Libri Duo" eserinin Rusça ilk çevirisi 1774 yılında yayımlanmıştır. Çevirmeni Fedor Petroviç Moysenkov'dur (1754-1781)⁴³. Esere yazdığı önsözde çevirmen "ölü ve yabancı bir dilde olağanüstü bir şekilde anlatılan dilimize vermek kolay olmamasına rağmen", yazarın sadece düşüncelerini değil, üslubunu da "tam, eksiksiz olarak" vermeye gayret ettiğini belirtmiştir⁴⁴.

Moskova Üniversitesi öğrencilerinden F. P. Moysenkov kimya ve mineraloji alanlarında uzmanlaşmıştır. Ardından eğitimine Leipzig Üniversitesi'nde devam etmiştir. Uzmanlık dersleri dışında orada ayrıca felsefe, tarih, coğrafya dersleri almıştır. İyi derecede Fransızca, Amanca, İngilizce, Latince bilgisine sahiptir. Almanya'dan dönünce Bilimler Akademisi'nin Kimya departmanında görevlendirilmiştir. Bilimsel bir keşif gezisi sırasında hayatını kaybetmiştir. F. P. Moysenkov iyi bir bilim adamı olarak nitelendirilebilir. Kimya ve mineraloji alanlarında önemli çalışmalara imza atmıştır. Ayrıca söz konusu alanlarından ders kitapları da çevirmiştir. Bunların yanı sıra F. P. Moysenkov çevirdiği edebi ve tarihi eserlerle XVIII. yüzyıl Rusya'sının en önemli çevirmenlerinden biri haline gelmiştir⁴⁵.

Flavius Josephus

M. S. I. yüzyılda yaşamış olan Yahudi tarihçi ve siyaset adamı Josephus Flavius'un en önemli tarih çalışmaları 75-79 yıllar arası yazdığı "Yahudi Savaşı

39 Сергей Николаев, Польско-русские литературные связи в эпоху Петра (к пересмотру концепции). *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Litteraria*, 32, 1992, с. 163.

40 Сергей Николаев, Польско-русские литературные связи в эпоху Петра (к пересмотру концепции). *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Litteraria*, 32, 1992, с. 163.

41 'Çeviri Cemiyeti' çalışmalarını II. Yekaterina'nın himayesi altında 1768-1783 yılları arasında sürdürmüştür. Amacı Rus okurunu dünya edebiyatının önde gelen eserleriyle tanıştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda öngörülen bir program çerçevesinde Antik Yunan ve Roma edebiyatından önemli eserler de Rusçaya kazandırılmıştır.

42 Валерия Максима изречений и дел достопамятных книг девять. Переведены с латинского языка Иваном Алексеевым. Ч. 1-2. Спб., при Имп. Акад. наук, 1772, Сводный каталог, Т. 1, с. 140.

43 Веллея Патеркула Сокращение греческия и римския истории. С латинского языка на российский перевел Феодор Моисеенко, в. Спб., при Имп. Акад. наук, 1774, Сводный каталог, Т. 1, с. 149.

44 Илья Исидорович Фундаминский, Словарь русских писателей XVIII века. Вып. 2, СПб. 1999, с. 296.

45 Илья Исидорович Фундаминский, Словарь русских писателей XVIII века. Вып. 2, СПб. 1999, с. 296-297.

gazi

Akademik
Bakış

357

Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

Tarihi” («Иудейская война») ile I. yüzyılda yazdığı “Yahudilerin Eski Eserleri” («Иудейские древности») başlıklı eserlerdir. XVIII. yüzyılda “Yahudilerin Eski Eserleri”nin Rusçaya ilk çevirisi başrahip Mihail Samoylov’a aittir. Samoylov eseri Latince’den çevirmiştir. Çevirisi üzerinde 1770 yılından itibaren çalışmaya başlamıştır. Eser 1779-1783 yılları arasında St. Petersburg’da üç cilt halinde yayımlanmıştır⁴⁶.

Flavius’un “Yahudi Savaşı Tarihi” eseri Mihail Alekseyeviç Alekseyev tarafından çevrilmiştir⁴⁷. M. A. Alekseyev Samoylov ile birlikte Aleksandr Nevski Ruhban Okulunda eğitim görmüştür. Çeviri iki cilt halinde St. Petersburg’da 1786-1787 yılları arasında yayımlanmıştır⁴⁸.

Justinus (Marcus Iunianus Iustinus)

M. S. III. yüzyılda yaşamış Romalı tarih yazarı Justinus, “Epitoma Historiarum Philippicarum Pompei Trogi” eseriyle bilinmektedir. Eser İ. Ö. I. yüzyılda yaşamış olan Romalı tarihçi Pompeius Trogus’un «Historiarum Philippicarum» eserinin bir özetidir. Eserin ilk Rusça çevirisi A. D. Kantemir’e aittir. Şair eseri Latince’den 1729 yılında nesir olarak çevirmeye başlamıştır. İlgili incelemelerde çevirinin ne zaman tamamlandığı konusunda bir bilgiye ulaşılamamıştır. Eser günümüzde elyazması olarak Petersburg Devlet Halk Kütüphanesi’nde muhafaza edilmektedir⁴⁹. Yazdığı önsözde Kantemir eseri, Rus okuyucularını tarihle tanıştırmak, bilime olan tutkularını uyandırmak, sanatsal zevklerini geliştirmek, Rus dilini zenginleştirmek amacıyla çevirdiğini ifade etmektedir. Ünlü Rus şair ayrıca bir tarihçi olarak Justinus’un ‘birinci sınıf olmamasına rağmen’, onun «diğer tarihçilerde bulunmayan» «güzel bir üsluba» sahip olduğunu vurgulamaktadır⁵⁰.

XVIII. Yüzyıl Rusya’sında Justinus’un eseri bir kez daha çevrilmiştir. 1768 yılında yayımlanan çeviri Nikita Popov’a aittir⁵¹. Nikita İvanoviç Popov (1720-1782) bir din görevlisinin oğludur. Slav-Grek-Latin Akademisi, Petersburg Bilimler Akademisi’ne bağlı lisede ve ardından Akademiye

gost

Akademik
Bakış
358
Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

- 46 Иосифа Флавия Древности иудейския. С латинскаго на российский язык преложенный придворным священником Михаилом Самуйловым. Ч. 1-3. Спб., при Имп. Акад. наук, 1779-1783, Сводный каталог, Т. 1, с. 401.
- 47 Николай Николаевич Казанский, Алексей Игоревич Любжин, *Энцикл. словарь РАН*, Санкт-Петербург 2008, с. 283-284.
- 48 Иосифа Флавия О войне иудейской. С латинскаго на российской язык переведена Кольванскаго наместничества Верхней расправы председателем титулярным советником Михайлом Алексеевым. Ч. 1-2. Спб., при Имп. Акад. наук. 1786-1787, Сводный каталог, Т. 1, с. 402.
- 49 ОР РНБ. Q. IV. 382 Иустинова Повсемственная история из Трога Помпея сокращенно собранная. Переведена с латинского трудами князя Антиоха Кантемира. В Москве, 1729, Хэн Фу Прозаический перевод А. Д. Кантемира «Истории» Юстина // *Slověne*. Vol. 10, № 1. 2021, с. 416.
- 50 Хэн Фу Прозаический перевод А. Д. Кантемира «Истории» Юстина // *Slověne*. Vol. 10, № 1. 2021, с. 414-424.
- 51 Юстин Древней универсальной истории Трога Помпея сократитель, переведенный с латинскаго на российской язык надворным советником, Имп. Санктпетербургской Академии наук членом и профессором астрономии Никитою Поповым. Спб., печ. при Имп. Акад. наук, 1768, Сводный каталог, Т. 3, с. 454.

bağlı Üniversitede eğitim görmüştür. Mezun olduktan sonra Bilimler Akademisi'nde Almanca ve Latince çevirmeni olarak görev yapmıştır. Matematik ve astronomiyle de ilgilenen Popov bilim adamı kimliğiyle de öne çıkmaktadır. İlgili incelemelerde N. İ. Popov'un asıl eserin stilistik özelliklerini verme gayreti içinde olduğu belirtilir. Bunun da Rusça çeviride Latince sentaks kurallarının ağır basmasına neden olduğu ileri sürülmektedir⁵².

N. İ. Popov'un Justinus çevirisi, S. P. Kraşennikov'un Quintus Curtius Rufus ve V. Lebedev'in Cornelius Nepos çevirileriyle birlikte XVIII. yüzyıl Rusya'sında okullarda Latince ders kitabı olarak kullanılmaktadır.

Sonuç

Rusya'da tarihin bir bilim olarak şekillendiği XVIII. yüzyılda tarihi eserlere karşı ilgi büyüktür. Bu ilginin tarihin örnek alınması gereken davranış modelleri sunmasından kaynaklandığı söylenilebilir. Avrupa için uzun zamandır bu tür örneklerin kaynağı Antik edebiyat olduğundan, söz konusu dönemde bir Avrupa devleti olmayı amaçlayan Rusya'da Antik Yunan ve Roma edebiyatından birçok tarihi eser çevrilmiştir.

XVIII. yüzyıl Rusya'sında Antik edebiyattan tarihi eser çevirisi konusu, Antik Yunan ve Antik Roma edebiyatından tarihi eser çevirisi başlıkları altında ele alınmıştır. XVIII. yüzyılda Antik Yunan edebiyatından çevrilen belli başlı tarihi eserler arasında Constantin Manasses'in "Vakayiname", Xenophon'un "Cyropaedia", Diodoros'un "Tarih Kitaplığı", Herodot "Tarih", Pausanias'ın "Yunanistan'ın Tasviri", Polybius'un "Tarihler", Plutarchus'un "Paralel Yaşamlar" ve "Moralia" öne çıkmaktadır. Söz konusu dönemde Antik Roma edebiyatından çevrilen önemli tarihi eserler arasında Quintus Curtius Rufus'un "History of Alexander the Great of Macedon", Titus Livius'un "Şehrin Kuruluşundan İtibaren", Cornelius Nepos "Ünlü Kişilerin Yaşamları", Lucius Annaeus Florus'un "Kısa Roma Tarihi", Valerius Maximus'un "Factorum et dictorum memorabilium libri novem", Velleius Paterculus'un "Historiae Romanae", Josephus Flavius'un Yahudi Savaşı Tarihi" ile "Yahudilerin Eski Eserleri", Justinus'un "Epitoma Historiarum Philippicarum Pompei Trogi" dikkat çekmektedir.

XVIII. Yüzyılın ilk yıllarında Rusçaya çevrilen tarihi eserlerden bazıları yayımlanmamıştır. Bunların aralarında Constantin Manasses "Vakayiname", Titus Livius'un "Şehrin Kuruluşundan İtibaren", Cornelius Nepos "Ünlü Kişilerin Yaşamları", Lucius Annaeus Florus'un "Kısa Roma Tarihi", Valerius Maximus "Factorum et dictorum memorabilium libri novem" eserlerinin ilk çevirileri dikkat çekmektedir. Söz konusu çeviriler elyazması olarak Rusya Milli Kütüphanesi, Rusya Bilimler Akademisi Kütüphanesi, Devlet Halk Kütüphanesi, Rusya Milli Kütüphanesi gibi belli başlı kütüphanelerinde muhafaza edilmektedir.

Çevirmenleri arasında Antioh Dmitriyeviç Kantemir gibi ünlü şairlerin

52 Андрей Борисович Шишкин, Словарь русских писателей XVIII века. Вып. 2, СПб. 1999, с. 473.

gazi

Akademik
Bakış
359
Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

yanı sıra Stepan Petroviç Kraşennikov, Vasili Egoroviç Teplov, Grigoriy Andreyeviç Poletika, İvan Alekseyeviç Alekseyev, Andrey Andreyeviç Nartov, Stepan İvanoviç Pisarev, Mihail Alekseyeviç Alekseyev, Nikita İvanoviç Popov gibi Rus kültür tarihinin önemli isimleri yer almaktadır.

Antik Yunan edebiyatından Constantin Manasses'in "Vakayiname" ve Xenophon'un "Cyropaedia" eseri aracı dil Latince'den; Xenophon'un Socrates'in anılarını içeren kitabı, Diodoros'un "Tarih Kitaplığı", Pausanias'ın "Yunanistan'ın Tasviri", Plutarchus'un "Moralia" eserleri asıl dil Antik Yunan'dan; Polybius'un "Tarihler"i ve Plutarchus'un "Paralel Yaşamlar"ı aracı dil Fransızca'dan; Herodot'un "Tarih"i ise aracı dil Almanca'dan Rusçaya kazandırılmıştır.

Antik Roma edebiyatından Quintus Curtius Rufus'un "History of Alexander the Great of Macedon", Titus Livius'un "Şehrin Kuruluşundan İtibaren", Cornelius Nepos'un "Ünlü Kişilerin Yaşamları", Velleius Paternus'un "Historiae Romanae Libri Duo", Josephus Flavius'un "Yahudi Savaşı Tarihi" ile "Yahudilerin Eski Eserleri", Justinus, "Epitoma Historiarum Philippicarum Pompei Trogi" eserleri asıl dil Latince'den; Lucius Annaeus Florus'un "Kısa Roma Tarihi", Valerius Maximus'un "Factorum et dictorum memorabilium libri novem" eserleri ise Rusçaya aracı dil Lehçe'den çevrilmiştir.

Böylelikle XVIII. Yüzyıl Rusya'sında Antik edebiyatından tarihi eserlerin çoğunlukla asıl dil Antik Yunanca ve Latince'den çevrildiği söylenilebilir. Bunların dışında Fransızca, Almanca ve Lehçe aracı dil olarak kullanılmaktadır.

Kiev-Mogilyan, Slav-Grek Latin Akademisi, Moskova Üniversitesi gibi Rusya'nın en iyi okullarında eğitim gören tarihi eser çevirmenleri Antik Yunanca ve Latince olmak üzere birkaç yabancı dile hâkimdir. Onlar sayesinde XVIII. yüzyılda Rus okuru Antik Yunan ve Roma edebiyatının belli başlı tarihi eserleriyle tanışma fırsatı bulmuştur.

Kaynaklar

БУХАРКИН, Петр Евгеньевич, Ответственный редактор, *Русско-европейские литературные связи XVIII век, Энциклопедический словарь*. Институт русской литературы (Пушкинский Дом) РАН, Санкт-Петербург, 2008.

ВЫСКУБОВ, Станислав Павлович, «Павсаниево описание Еллады», или судьба одного русского перевода, выполненного при Екатерине II, *Изв. Саратов. ун-та. Нов. сер. Сер. История. Международные отношения*. Т. 17, вып. 2, 2017, 192-198.

ЛЕВИН, Юрий Давидович, Ответственный редактор, *История русской переводной художественной литературы: Древняя Русь. XVIII век*. РАН. Ин-т рус. лит. (Пушкин. Дом); СПб.: Дмитрий Буланин, 1995-1996.

КОНДАКОВ, И. П., (председатель), Сводный каталог русской книги гражданской печати XVIII века. 1725-1800. М-во культуры РСФСР. Гос. ордена Ленина б-ка СССР им. В. И. Ленина. Гос. ордена Трудового Знамени публ. б-ка им. М. Е. Салтыкова-Щедрина. Б-ка Акад. наук СССР. Гос. публ. ист. б-ка РСФСР. Науч. б-ка им. А. М. Горького

gost

Akademik
Bakış

360

Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

МГУ. Москва, 1962-1975.

КОРЫШЕВ, Михаил Витальевич; МАНЕРОВА, Кристина Валерьевна, Преподавание истории и элоквенции в Марбургском университете: профессор И.-А. Гартман (1680–1744) // Литературная культура России XVIII века / под ред.: П. Е. Бухаркина, Е. М. Матвеева. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ, 2014, Вып. 5., С. 20–31.

НИКОЛАЕВ, Сергей, Польско-русские литературные связи в эпоху Петра (к пересмотру концепции). Acta Universitatis Lodziensis. Folia Litteraria, 32, 1992, 115-122.

ПАНЧЕНКО, Александр Михайлович, Ответственный редактор, *Словарь русских писателей XVIII века*. Вып. 1-3. Л.; СПб., Вып. 1 А-И. Л., 1988; Вып. 2. К-П, СПб., 1999; Вып. 3. Р-Я, СПб., 2010.

СОБОЛЕВСКИЙ, Алексей Иванович, Переводная литература Московской Руси XIV–XVII веков. Библиографические материалы. СПб.: тип. Имп. Акад. Наук, 1903.

ХАРЛАМОВА, Софья Александровна, De liberis educandis Плутарха в переводе С. И. Писарева: проблема источника. Philologia Classica, 15 (2), 2020, 322–330.

ХЭН, Фу. Прозаический перевод А. Д. Кантемира «Истории» Юстина // Slověne. Vol. 10, № 1. 2021, С. 414-424.

ŞENER, Leyla, Eski Rusya'da Çeviri Faaliyetleri, Grafiker Yayınları, Ankara, 2015.

ŞENER Leyla, “Rusya'da Eğitim Romanı Çevirilerine Kısa Bir Bakış (Mihail Bahtin'in Eğitim Romanı Kuramı Işığında)”, Doğu-Batı Dergisi, Yıl: 22, Sayı: 88, Ankara 2019, s. 99-116.

Extended Abstract

Ancient culture became an aesthetic ideal for Russia, which aimed to become a European state in the 18th century. The adoption of ancient culture in Russia, the secularization of the country, and its participation in civilized societies have become a priority state programme. In that period, translation became one of the essential tools for assimilating ancient science, culture, and literature. Thanks to the translations, Russia had the opportunity to become a partner in the cultural heritage of Western Europe in the 18th century when history was shaped as a science in Russia, there was a great interest in historical works from ancient literature. During this period, many works on ancient history were translated. This interest in historical artefacts in 18th century Russia stems from history offering behavioral models that should be taken as an example. Since ancient literature has long been the source of such examples for Europe, many historical works from Ancient Greek and Roman literature were translated into Russia, which aimed to become a European state in the said period.

We discussed the translation of historical works from Ancient Greek and Roman literature in 18th century Russia under the titles of historical works translation from Ancient Greek literature and historical work translation from Ancient Roman literature. Among the significant historical works translated from Ancient Greek literature in the 18th century was Constantine Manasses' "Chronicle," Xenophon's "Cyropaedia," Diodorus' "History Library," Herodotus "History," Pausanias' "Description of Greece," Polybius' "History," Plutarchus' "Parallel Lives" and "Moralia" come to the fore. Among the essential historical works translated from Ancient Roman literature in the mentioned period are Quintus Curtius Rufus's "History of Alexander the Great of Macedon," Titus Livy's "From the Founding of the City," Cornelius Nepos' "Lives of Famous Men," Lucius Annaeus Florus' "A Brief History of Rome," "Factorum et dictum memorabilium libri novem" by Valerius Maximus, "Historiae Romanae" by Velleius Paterculus, "History of the Jewish War" by Josephus Flavius, "Epitoma Historiarum Philippicarum Pompei

gost

Akademik
Bakış
361
Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

Trogi” by Justinus draws attention. Some historical works translated into Russian in the first years of the 18th century were published later.

Among these are the first translations of Constantin Manasses’ Chronicle, Titus Livy’s “From the Founding of the City,” Cornelius Nepos’ “Lives of Famous Men,” Lucius Annaeus Florus’ “A Brief History of Rome” draws attention. These translations are preserved as manuscripts in major libraries such as the Russian National Library, the Library of the Russian Academy of Sciences, the State Public Library, and the Russian National Library.

Among its translators are famous poets such as Antioch Dmitrievich Kantemir, as well as essential names in the history of culture, such as Stepan Petrovich Krashennikov, Vasily Egorovich Teplov, Grigoriy Andreyevich Poletika, Ivan Alekseyevich Alekseyev, Andrey Andreyevich Nar-tov, Stepan Ivanovich Pisarev, Mikhail Alekseyevich Alekseev, Nikita Ivanovich Popov.

From the ancient Greek literature, Constantin Manasses’ “Chronicle” and Xenophon’s “Cyropaedia,” the intermediary language is Latin; Xenophon’s book containing Socrates’ memoirs, Diodoros’ “History Library,” Pausanias’ “Description of Greece” and Plutarchus’ “Moralia” were translated from the original language Ancient Greek. Polybius’ “History” and Plutarchus’ “Parallel Lives” are from French as the intermediary language; Herodotus’ “History,” on the other hand, was translated from German to Russian as the intermediary language. From ancient Roman literature, Quintus Curtius Rufus’s “History of Alexander the Great of Macedon,” Titus Livius’ “From the Founding of the City,” Cornelius Nepos’ “Lives of Famous Men,” Velleius Paterculus’ “Historiae Romanae Libri Duo,” Josephus Flavius’s “History of the Jewish War,” Justinus’s “Epitoma Historiarum Philippicarum Pompei Trogi” are originally from Latin; Lucius Annaeus Florus’ “A Brief History of Rome” and Valerius Maximus’s “Factorum et dictum memorabilium libri novem” were translated into Russian from Polish, the intermediary language. Historical works from ancient literature in 18th century Russia were mostly translated from the original languages of Ancient Greek and Latin. Apart from these, French, German, and Polish are intermediary languages.

The translators of historical works, educated in the best schools of Russia, such as Kyiv-Mogilyan, Slavic-Greek Latin Academy, and Moscow University, are fluent in several foreign languages. Thanks to them, the Russian reader in the 18th century had the opportunity to meet with the main historical works of Ancient Greek and Roman literature.

gor